

**Астана қаласы әкімдігінің «Роза Бағланова атындағы №2
Балалар музыка мектебі» ШЖҚ МКК**

**«Домбыра» мамандығы бойынша 1-сыныпқа
арналған сабақтар әзірлемелері**
(Музыка мектептері мен өнер мектептеріне арналған)

Дайындағандар: Домбыра сыныбының
бірінші санатты оқытушысы Абилова А.А.
және домбыра сыныбының жоғары санатты
оқытушысы Уакыпова Л.У.

Астана, 2024

ХАТТАМАДАН ҮЗІНДІ №2

Астана қаласы әкімдігінің «Роза Бағланова атындағы №2 балалар музыка мектебі» ШЖҚ МКК

24.10.2024 ж.

Әдістемелік кеңестің отырысы

Төраға: Шаяхметова Г.А.

Қатысушылар саны: 11

МӘСЕЛЕ: Педагогтың инновациялық тәжірибесін қарастыру

Уакыпова Л.У.— Домбыра сыныбының Жоғары санатты оқытушысы және
Абилова А.А. — Домбыра сыныбының Бірінші санатты оқытушысы
«Домбыра» мамандығы бойынша 1-сыныпқа арналған сабақтар
әзірлемелерін қарау.

ШЕШІМ: «Домбыра» мамандығы бойынша 1-сыныпқа арналған сабақтар
әзірлемелерін толықтап қалалық Сараптамалық кеңесіне ұсыну

Төраға:

 Шаяхметова Г.А.

24.10.2024 ж.

Авторы: Астана қаласы Р. Бағланова атындағы №2 БММ Домбыра сыныбының Жоғары санатты оқытушы Уақыпова Ляззат Уақыповнамен Бірінші санатты оқытушы Абилова Әдемі Аманғалиқызының «Домбыра» мамандығы бойынша 1-сыныпқа арналған сабақтар әзірлемелеріне

ІІКІР

Бұл оқу-әдістемелік құрал – домбыра үйренуді жаңа бастаған оқушыларға арналған маңызды әдістемелік ресурс. Кітапта домбыраның құрылымы, аспапты ұстау және ойнау техникасы, ноталық сауат, музыкалық өлшемдер мен такт сызықтары жан-жақты түсіндірілген. Сонымен қатар, қазақтың дәстүрлі күйлерін үйретуге аса назар аударылған.

Оқу құралы бірнеше бөлімдерден тұрады:

- Кіріспе бөлімінде домбыраның қазақ мәдениетіндегі орны мен оның даму тарихы баяндалады.
- Әдістемелік нұсқаулар бөлімі домбыраны меңгерудің негізгі қағидаларына арналған. Мұнда домбыра тарту техникасы, қағыстар мен перне басу ерекшеліктері жан-жақты түсіндірілген.
- Ноталық сауат және музыкалық теория бөлімдері оқушылардың музыкалық білімін дамытуға көмектеседі.
- Практикалық бөлім түрлі жаттығулар мен қазақтың дәстүрлі күйлерінен тұрады, және сол тақырыпты меңгеру туралы сабақтар оқушылардың орындаушылық қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Оқу құралының артықшылықтары

- Жүйелі құрылым: Қарапайымнан күрделіге қарай сатылы әдіспен құрастырылған.
- Ұлттық ерекшелік: Қазақтың дәстүрлі күйлері мен олардың орындаушылық әдістері қамтылған.
- Практикалық бағыт: Күйлерді орындауға арналған жаттығулар мен әдістемелік нұсқаулар берілген.
- Түсінікті тіл: Материалдар оқушыларға жеңіл әрі түсінікті етіп берілген.

Сондықтан, Абилова Ә.А. мен Уақыпова Л.У.–ның бұл оқу құралы домбыраны үйренуді бастаған оқушыларға арналған өте құнды әдістемелік ресурс. Оның мазмұны жүйелі, әдістемелік тұрғыдан негізделген және практикалық қолдануға ыңғайлы. Оқулықты ары қарай толықтырып, заманауи әдістермен байыту арқылы оның тиімділігін арттыруға болады.

Зайнуллинова Айгуль Есентаевна- Астана қаласы №2 Роза Бағланова атындағы БММ- нің мұғалімі, педагог – зерттеуші, Қазақ халық аспаптар бөлімінің меңгерушісі.

«Домбыра» мамандығы бойынша 1-сыныпқа арналған сабақтар
әзірлемелеріне

ПШІР

Авторы: Абилова А.А., Уакыпова Л.У. – Астана қ. Р. Бағланова атындағы №2 Балалар музыка мектебінің оқытушылары

Әдістемелік құрал қазіргі ұрпақтың мәдени құндылықтарын қалыптастыруға бағытталған. Болашақ домбырашыларды даярлау педагогтан методика, педагогика, музыкалық білім және физиология салаларында нақты білімді талап етеді.

Авторлар ұсынып отырған оқу-құралы өзектілігін атап өтеді, өйткені 1 сыныптарға арналған бұл материал тыңдау, есте сақтау, ырғақ сезіну қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ ойлау мен инновациялық шығармашылықты жетілдіруге мүмкіндік береді. Оның жаңашылдығы – дәстүрлі мектептерге негізделуі.

Бағдарлама мазмұны халықтық және классикалық музыканың үйлесіміне негізделген. Сабақтар барысында оқушылар халық музыкасының дәстүрлерін меңгере отырып, классикалық туындылармен де танысады. Бұл олардың музыкалық талғамын, шығармашылық қабілетін және эстетикалық сезімін дамытуға ықпал етеді.

Оқу материалы оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес таңдалған, оларды қызықтыру үшін түрлі ойын және шығармашылық тапсырмалар қарастырылған.

Бұл әдістемелік оқу құралы білім беру стандарттарына сәйкес келеді және домбыра өнеріне алғашқы қадам бола алады. Ол музыкалық мектептер мен өнер студияларында қолдануға ұсынылады.

ҚР Мәдениет саласының үздігі,

К.Байсейітова атындағы ҚазҰӨУ-нің доценті

Тапалов Н.Б.

РАСТАЙМЫН
"ҚазҰӨУ" РММ
Мамандармен жұмыс жүргізу бөлімінің жетекшісі

Кіріспе

Домбыра – музыка аспаптары ішіндегі халқымызға ең көп тараған аспап болғандықтан, оны тартып үйренем деушілерде өте көп. Қосымша білім беру орталықтарында, соның ішінде музыка мектептері мен өнер мектептерінің бірінші сынып оқушыларына сондай үлкен сұранысты ескере отырып, аспапты тиімді меңгеру үшін осы еңбекті арнап отырмын. Бұл оқулық музыка сауаты мен нота сауатына аса зейін қойылып жазылды. Сабақ барысында қажетті әдістемелік нұсқаулар, кәсіптік орындаушылық әдіс-амалдарды кездестіруге болады.

Қазақ халқының күйшілік өнерінде ғасырлар бойы қалыптасқан өзінді шығармашылық, орындаушылық, үйрету тәжірибесі бар. Ол бүгінгі күнде дамып, өзінің жалғасын табуда. Осы айтылғандардың бәрі, еткен ғасырдың отызыншы жылдарына дейін, дәстүрлік жолмен тұрақты дамып келді. Көне қобыздың, сегіз және он екі пернелік қара домбыраның арқасында жүздеген халық күйлерімен мыңдаған авторлық күйлердің бүгінгі заманға жетуінің куәсі болып отырмыз. Жоғарыда айтылғандай, күй және күйшілік өнердің өзіндік даму жолы бар екенінің айқын айғағы.

Кеңес дәуірінде бұл үрдіс жалғасын тауып, басқаша сипат алып жандана түсті. Олай болуына, елімізде өткен ғасырдың отызыншы жылдарының бірінші жартысынан бастап, музыка мәдениеті майданында, оның салаларында болып жатқан әртүрлі себептер де әсерін тигізбей қойған жоқ. Олар: Халық аспаптар оркестрінің құрылуы, муздрам техникум, музыка мектептері, музыка училищелері, Құрманғазы атындағы Алматы мемлекеттік консерваториясы, Қазақ ұлттық өнер университеті, және педагогикалық институттары жанынан ашылған музыка бөлімдерінің т.б. оқу орындарының ашылуы дәлел бола алады. Аталмыш оқу орындарында халық аспаптарын маманды ретінде оқыту жүйелі түрде қолға алына бастады. Мұның өзі дәстүрлік күйшілік өнердің уәкілдері бұрынғыдай «ауыл-аймақтық» ұғымымен топтастырмай, «отбасы ошақ қасы» ұғымымен жалғастырмай, дәстүрлік ән-күй өнерінің тәжірибелік және теориялық негіздерін бір арнаға түсірді. Оны біртұтас қазақ этносы болып қалыптасқан бүкілхалықтық көзқарасы деңгейімен қарастыруға мүмкіндік туғызды. Дәстүрлік орындаушылық, шығармашылық өнерде, күйдің небір қыры мен сырын меңгеруде, оның таным-тағлымын, әдіс-амалдарын жан-жақты меңгерген, бүгінгі заманның талабына сай домбыра мамандарын дүниеге әкелді. «Қоржынында» репертуарлық қорының көлемі ауқымды, қай өңірдің күйлерін болмасын талғамай тарта алатын, ал орындаушылық шеберлігі болса, халқымыздың ұлттық өнері деңгейінен көріне алатын орындаушылардың, білімі жан-жақты мамандардың легін қалыптастыруға мүмкіндік туғызды. Оқу мекемелерінде дәстүрлік күй өнерін білім жүйесімен оқыту үрдісі орын алып, басталып кетті. Көптеген арнайы оқулықтар, домбыра үйрену мектептері, бағдарламалары шықты. Күй өнері тарихына байланысты оқулықтар, күй өнерінің жеке және жалпы мәселелеріне байланысты басылымдар жарық көрді. Әсіресе, құрастырылған күй жинақтары, арнайы және лайықтап түсірілген

шығармалар жинақтарының өмірге келуіне септігін тигізді. Бұл бастаманың көш басында академик А.Қ. Жұбанов және оның үзеңгілес серіктері мен шәкірттері, кейінгі толқын аға буын уәкілдері мен олардың шәкірттері болды. Одан кейінгілер де өз үлестерін қосуда. Атап айтқанда, алғашқылардың қатарында: А.Қ. Жұбанов, Л. Хамиди, Х. Тастанов, Ф. Балғаева, Ш. Қажығалиев, Ф. Мансуров, К. Мұхитов, Б. Сарыбаев, М. Айтқалиев, М. Қойшыбаев, К. Күмісбеков, т.б.

Әдістемелік нұсқау

Қазіргі таңда республикамыздағы музыка мектептерінде музыкалық ұлттық аспабымыз домбыраны үйрету кең ауқымда жасалынған бағдарламаларға және оған қосымша оқу құралдары, түрлі жинақ-хрестоматия шеңберінде кеңінен жүргізілуде және әр сынып оқушыларының жас ерекшеліктері мен домбыра тарту мүмкіндіктеріне, қабілет-табиғат талантына қарай жүйеленген. Музыка мектебінің домбыра-тенор сыныбына арналған бағдарламада балаларды өнер жолына баулу жолында ән айту міндеттері де қойылған.

Осы орайда біздердің ұсынып отырған музыка мектебінің бірінші сыныбына арналған оқу құралы осы талаптар деңгейінде құрастырылып отыр. Бұл еңбекке енгізілген музыкалық материалдар мазмұны жағынан жан-жақты, әрі сатылы жүйемен берілген. Баланың домбыра тарту үрдісінде қолын жібітіп, икемдеп алда тартылатын шығармаға-күйлерге дайындық жасайды. Алдымен домбыраның құлақ күйін келтіріп, кейін құлаққа жағымды мақам әуендерді ойнай бастайды. Оның домбыра қағысынан, саусақ қимылдарынан тарту шеберлігінің дәрежесін де байқап риза болып сүйсінеміз.

РЕ» және «СОЛЬ» ішегіндегі пернедегі дыбыстар атауын меңгеруге арналған жаттығулар топтамасы, домбыра ішектері, перне дыбыстық жүйелерді сатылай меңгеруге негізделген. Олар оқытушының көмегімен, катысуымен, немесе дайындығы біршама деңгейдегі, үлгерімі озық оқушылар өзінің қалауы бойынша, қажетіне қарай пайдалана алады. Екі ішекте берілген жаттығулардың нота үлгілері «РЕ», «СОЛЬ» бұрауы жүйесімен жазылғанымен тап осы бұрауда орындалуы шарт емес. Шәкірт домбыраны аспаптың мүмкіндігінше, өзінің талғамына, естіп қабылдауына қарай қоңыр бұрауға түсіріп орындай береді. Жалпы дәстүрлі күйшілік енерде домбыраның бұрауы «қоңыр» үнді болып келсе, шәкіртке домбыраны «қоңыр» үнді бұрауға түсіріп орындату, оның есту қабілетін, және қабілеттілігін мөлшерлейтін ең маңызды бөлімінің бірі дыбыс бояуы табиғи дыбыс тербелісін есту сезімін қалыптастырып тәрбиелеуге ықпал етпек. Түсінікті болу үшін, олар қазақ музыкасында кездесетін ең қарапайым ырғақ пен өлшемде беріледі. Ол шәкірттің дәстүрлі өнердің ырғақтық ұғымын, интонациясын қалыптасу дағдысына септігі тиеме деген ниеттен туындап отыр. Саусақ басу тәртібі де, қағыстары да, соған негізделіп, домбыраны меңгерудің алғашқы қадамдарының талаптары ескеріліп берілді. Сондай-ақ нотаны дұрыс оқуына,

орындаушылық қимыл-қозғалыстарды дұрыс ұйымдастырып қадағалауына, екі қолдың тепе-теңдігіне, (координациясына) сол қол саусақтарының пернелерде дұрыс орналасуына, басуына, оң қолдың қағысын дұрыс ұйымдастыруына, қалыптастыруына септігін тигізбек. Олардың орындалу жолдарының түрлері оқытушы өзі нақты біле тұрып, әсіресе күйлерді толық немесе олардың үзінділерін үлгі ретінде көркемдік сапасы жоғары дәрежеде орындап көрсете білген жөн. Оқушының шығармашылық ізденісін, келешекте оның күй өнерінде жеке тұлға болып қалыптасып, ынта-ықыласын арттыру мақсатында мамандық сабағында күйлерді оқытушы өзі біле тұра, тап осылай орында деп, көшіріп (копировать) орындауға жол берілмеу керек. Бұл ұстаз шеберлігіне байланысты. Сабақ-мқғалім еңбегінің айнасы деп бекер айтылмаған. Ол оқушының орындау шеберлігін біртіндеп арттырады. Оқу құралында оның көптеген түрлері қамтылған. Өйткені домбыра тартудағы тұғырлық әдіс-тәсілдер саусақтарды біртіндеп қалыптастырады, икемдеп күш береді, әрі дамытады. Домбыра үйрену үрдісінде оқушының өнерге қызығушылығын қалыптастырудың маңызы ерекше. Мұның әдістемелік негіздері төмендегідей:

- 1) Күйдің шығу тарихын айтып беру, көрнекілікті пайдалану.
- 2) Домбырада көркемдеп ойнап, оқушының бойына осылай ойнасам ба деген талпыныс тудыру.

Ол үшін не істеуіміз керек? Осы сұрақтарға жауап іздеу барысында, ұстаз тарапынан сабақ өткізудің әр түрлі жолдарын қарастырып, оқытудың инновациялық технологияларын пайдаланып, әдіс-тәсілдерін жетілдіру талабы қойылды. Бір сөзбен айтқанда оқушының әуендік-танымдық қызығушылығын дамытуды әрдайым ескеріп отырған жөн.

Енді оқушымен сабақ бастамас алдында міндетті түрде аспапқа тоқталу керек. Оқушыға Домбыра аспабы туралы жалпы ұғым беру және музыка сауатын кәсіби деңгейде жеткізе білу керек. Алғаш рет музыка мектебіне қадам басқан бүлдіршіннің жүрісі мен отырысы, аспапты ұстауы және ойнауы, сахнаға бейімдеу, халық алдына үйрету, бір сөзбен айтқанда шығармашылық тәрбие беруіміз керек!

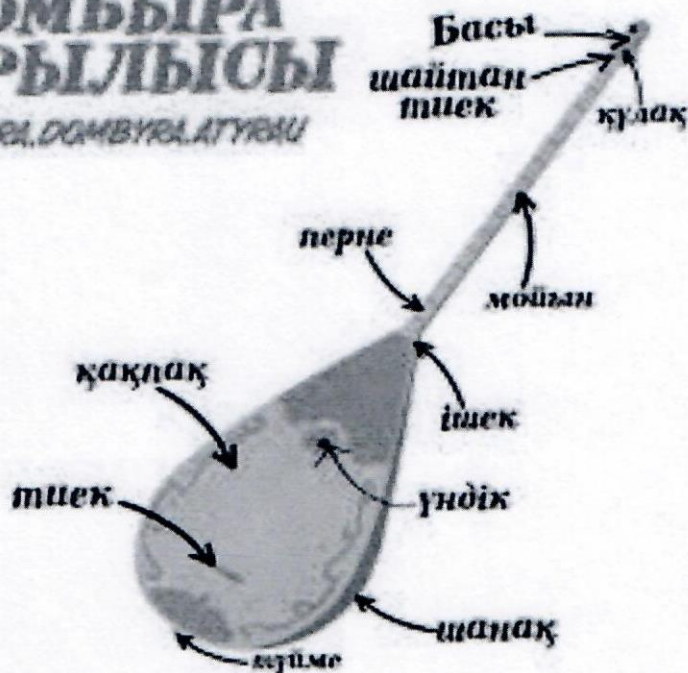
Бұған дейін сонау Болат Сарыбаев ағамыздың жұмыстары «Домбыра үйрену мектебі» жинағында айтылып кеткендей музыкалық сауатқа қысқаша тоқталып өтейік;

Домбыраның құрылысы

Домбыраның құрылысымен таныстырғанда, оның әрбір бөлшегінің мағызын, атқаратын рөлін айту қажет. Әсіресе құлақ күйі мен тиектің орналасуына ерекше көңіл бөлген жөн. Және домбырада ойнап әрқайсысының атқаратын қызметін түрлі мысалдармен көрсетіп, дұрыс, дұрыс еместігіне жеткізу өте маңызды.

ДОМБЫРА ҚҰРЫЛЫСЫ

© SABIRA.DOMBYRALATYRAU

Домбыра тартуға дайындық

Домбырашының отырысы

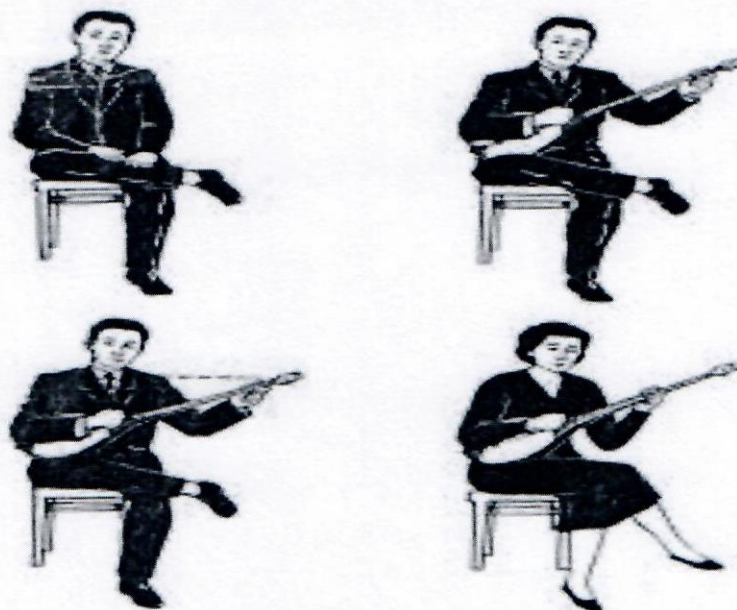
Оқушы оң аяғын сол аяғының үстіне қойып, домбыра шанағын тиянақты түрде орналастырып, денені тік ұстау қажет. Осындай сәтте қолды бос ұста деген сөздер естіп жатады. Жалпы бұл дұрыс талап, алайда оны бала түсіңкіремейді. Қолдың табиғи қалпында ұстағаны жөн бос ұста, қатты ұстау қалпын жөндеген қажет. Және иықтар бір деңгейде болуы керек. Ал домбыра басы иықпен деңгейлес болған жөн.

Оң қолдың қойылымы

Оң қолдың төрт саусағы жартылай ішке қарай бүгіліп, білезік буыны өте бос, домбыра қақпағына жақындауы керек. Бармақ сәл жоғары болуы керек. Ал саусақтар шашыраңқы болмай әдемі тізбектей қатар жатуы қажет.

Сол қолдың ұстанымы

Оқушының домбырада шебер ойнап кетуі сол қолдың аспапта дұрыс орналасуына тікелей байланысты. Домбыра үйренудің дәстүрлі әдіснамасында «қолыңды бос ұста», деген сөздер жиі естіледі. Бұл әрине дұрыс-ау. Алайда оқушының жас ерекшелігін ескерсек бала қолды қалай бос ұстауды білмейді. Жалпы қолды қалай бос ұстауға болады? Сондықтан да оқушы перне басқан кезде «пернені қатты баспа, қолыңды бос ұста» деген сөз орынды болар деп білеміз. Екінші жағынан пернені бос басса, мәнді дыбыс шықпайды, ал қатты басса қол сіреседі. Ең дұрысы табиғи қалыпта ұстау. Ал табиғи қалыпта ұстата білу ұстаз шеберлігіне байланысты деп білеміз.

Перне басу

Домбырадан құлаққа жағымды, әдемі дыбыс шығару пернені дұрыс басуға байланысты. Саусақтардың арасы көп ашылмай, шашырамай бір қатарда жатуы керек.

Домбыра қағыстары

Ойналатын шығарманың мазмұнын беруде, техникалық мүмкіндігіне қол жеткізуде, көркемдігін ашуда және құбылта тартуда қағыстың орны ерекше. Қағыс әліппесі ашық ішекте төмен қағудан басталады. Қол, иық, қоспа білезік еркін табиғи қалыпта болуы тиіс. Негізгі қағыстардың белгілері және атауы:

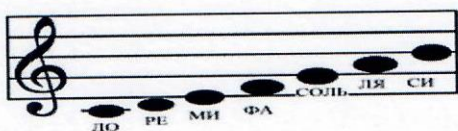
П - төмен қағыс, V – жоғары қағыс.

Домбыраның құлақ күйін келтіру

Домбыраның құлақ күйі дегеніміз – екі ішектің (жоғары босаңдау, төменгі сәл қаттылау) өзара әсем кварталық үндестігі. Бала құлағын осы әсем үнге үйрету бұл саладағы бірінші мақсат. Ре-соль, ре-ля әдемі әуен. Осы екі нотамен әндер де айтуға болады және бұл бұрау баланың есту қабілетін тәрбиелейді.

Нота сауаты

Ән-күй шығармаларындағы автор көрсеткен ырғақтық, екпіндік, ритмикалық, өлшемдік т.б. сипаттарын түсініп ойнауда музыкалық сауаттылықтың маңызы ерекше. Және де мазмұны осы көркемдік құралдарға байланысты болып келеді. Музыкадағы 7 нотадан бастайық: до, ре, ми, фа, соль, ля, си.

Нота сызықтары және кілттер

Ноталық таңбалар нота желісі деп аталатын бес сызықтарға орналасады. Олардың өзіндік орындары осы сызықтардың бас жағына қойылған кілттерге байланысты.

Ол- скрипка кілті

Ноталардың ұзақтығы

Музыкалық шығармалардағы ноталар созылмалы кейде қысқа, тағы да басқа түрлі-түрлі ұзақтыққа бөлініп отырады және олар сағат тіліндей тоқтаусыз нақты есеп санымен есептелінеді: бүтін нота

жарты нота

ширек нота

сегіздік нота

он алтылық нота

Такт сызығы

Музыкалық шығармалар әлді, әлсіз (күшті, күшсіз), екпінді, екпінсіз сияқты бөліктерден тұрады. Мысалы, маршты тындасаңыз, алғашқы нотасы күшті басталып, кейінгі ноталары баяулайды. Одан кейін тағы да екпінді дыбыстар басталады. Осылай бүкіл шығарма бойында алмасып отырады. Сондықтан да, екпінді дыбыстан ендігі екпінді дыбыстың аралығына такт сызықтары қойылып отырады.

Музыкалық өлшемдер

Такт ішіндегі ноталардың ұзақтығын өлшем дейміз. Ол екі бөлшектен тұрады. Төменгі жағы жалпы қалыптасқан төрттік ширек өлшемде жүреді де, үстіңгі бөлігі сол қалыптасқан нотаның қанша бөлігін ойнауын көрсетеді.

2/4, 3/4, 4/4, 2/8, 3/8, т.б.

Сабақ 1

Тақырыбы: «Алғашқы домбыра үйрену»

Сабақтың мақсаты: Оқушыларды қазақтың ұлттық аспабы – домбырамен таныстыру, аспапты ұстап және қағыс түрлерін меңгеру.

Сабақтың міндеті:

Білімділік: Оқушыны домбыра аспабының құрылысымен таныстыру және қарапайым әуендерді ойнауға дағдыландыру.

Дамытушылық: Оқушылардың музыкаға деген қызығушылығын арттыру, есту қабілетін дамыту, саусақтарының икемділігін жетілдіру.

Тәрбиелік: Музыкалық мұраны құрметтеуге және сақтауға баулу.

Сабақтың ұйымдастыру кезеңі:

1. Сәлемдесу. Оқушының қал-жағдайын сұрау. Алдымен, ашық ішекте қарапайым қара қағыстар шертуден сабақ басталады. Сөйтіп оқушының екі қолының орналасуы мен отырысын бақылаймыз. Қолдарының үнемі бос әрі еркін ойнап отыруын талап ету ол міндетті жағдай.

2. Үй тапсырмасын тексеру: Нота сауатын қайталау, өлшемдерді санап отырып, ашық ішекте қара қағыстарды ойнау болатын.

3. Жаңа тақырып: Жаттығулар тартып үйрену.

Дұрыс қойылған қойылымды үнемі қадағалап отыру. Аспапта еркін ойнау керек екенін еске салып отыру. Екі ішекте бірдей дыбыс шығарып үйренуін қалыптастыру. Тепе-теңдік болуы керек. Келесі кезекте ноталарды оқу арқылы аспапта басып ойнау. Қарапайым әрі ең тиімді 2/4 өлшеммен тартылатын жаттығуларды ойнатып үйрету. Бір ырғақты бастан аяқ сақтап отыру осы өлшемді дұрыс санауында болып келеді. Дыбыстың тазалығын бақылап отыру өте маңызды. Жаттығулардың тиімдісі ол хроматикалық гаммалар ретінде дыбыстардың тізбектей қатар жүруі. Саусақтардың баяу қарқынмен басталып біртіндеп жылдамдата ойнауға дағдыландыру. Күнделікті дисциплина сыныпта да, үйде де дұрыс болса баланың қарқынды дамуына, алдағы уақытта эстетикалық тәрбиелі тұлға болып өсуіне жүз пайыз сенім артуға болады. Яғни, еңбек арқасында алға қойған мақсатқа қол жеткізуге болады.

Рефлексия. Баладан сабақ ұнадыма? Бүгінгі сабақтан не үйрендің? Өзіңе алда қандай мақсаттар мен талаптар қояр едің? – деген секілді сұрақтармен сабақты қорытындылау.

Қорытынды. Бағалау. Үй тапсырмасы: Келесі бетте берілген Жаттығуды талдау.

Жаттығу

Би ыргағында, көңілді

mf б

5 *l*

9 *l*

13

17

21

25 1.

29 *mf*

Сабақ 2

Тақырыбы «Шағын әуендер мен әндерді ойнау»

Сабақтың мақсаты: Домбыра аспабында әндете отырып шағын әуендер мен әндерді ойнай білу.

Сабақтың міндеті:

Білімділік: Қарапайым әндерді нотамен немесе жатқа орындауды үйрету.

Дамытушылық: Оқушылардың музыкалық қабілеттерін, ырғақты сезе білу және қол координациясын дамыту.

Тәрбиелік: Оқушыларға қазақтың дәстүрлі музыкасын насихаттау және аспапқа деген сүйіспеншілікті арттыру.

Ұйымдастыру кезеңі: Қайырл күн! Бүгінгі көңіл-күйің қалай?

Алдымен оқушының отырысына, қол қойылымдарына көңіл бөлу. Хроматикалық жаттығулармен сабағымызды бастап, қоса бірнеше жаттығулар ойнату.

Ән айтпаған, әуен әндетпеген қазақ барма?! Домбыра қолына ұстаған әр баланың құлағында әуен әндетіп тұруы керек. Сол себептен шағын індерге орын берейік. Үлкен күйлермен шығармаларға жол ашатын бұл шағын әндерді орындау балаға да ұнайды. Құлаққа әуенді ойнап, құйып берсе, бала тез үйренеді. Саусақтардың еркін орналасуы мен дыбыстардың таза әрі нақты басылуы әнді әдемілей түседі. Әннің әуені мен оның ырғағын түсіне білу керек. Кездесетін әр түрлі қағыс Техникаларын меңгеру әннің өз стилін көрсетеді. Сол стильде орындау шеберлікпен жеткізе білу ең басты қағида болып есептеледі. Әндерді бар-бара күйсандықпен сүйемелдеу арқылы да орындауға болады. Сөйтіп шығармаларға көшеміз.

Қазақтың халық әндері «Әлди-әлди», «Еркем-ай». Бұл әндерді талдау қиын емес, біркелкі санап отырып алма-кезек қарапайым қағыспен орындалып отырады. Перненің бас буынынан басталады. Екі ішекте орындалады. Алдымен үстіңгі ішектің ноталарына тоқталып, кейін астыңғы ішекке көшеміз. Екі бөлек ойнап көрген соң қосып ойнаймыз. Міндетті түрде бала өз бетімен ноталарын оқып, сосын барып ойнауы керек. Сөйтіп ол жаттауға көшеді.

Рефлексия: Ән дегеніміз не? Оны қалай орындау керек? Саған қандай әндер ұнайды? Бүгінгі сабақ саған несімен ұнады?- деген секілді сұрақ-жауап арқылы сабақты қорытындылаймыз.

Қорытынды: Бағалау. Үй тапсырмасы: Қазақтың халық әні «Әлди-әлди» жаттау. Нотасы келесі бетте жүктелген.

Әлди-әлди

Еркем-ай

Әлди-әлди

Сабақ 3

Тақырыбы: «Орынбай Дүйсен «Балдырған» күйін үйрену»

Сабақтың мақсаты: Орынбай Дүйсен күйші-композитор туралы ақпарат беру. Шығармашылығымен танысу.

Сабақтың міндеті:

Білімділік: Қазақ күйлерінің орындаушылық дәстүрлерін түсініп, талдау дағдыларын дамыту.

Дамытушылық: Музыкалық шығарманы тындап, талдау жасауға үйрету.

Тәрбиелік: Қазақ композиторларының орындаушылық дәстүрлерімен танысу арқылы өз бойына ерекше тәрбие сіңіру.

Ұйымдастыру кезеңі: Оқушымен сәлемдесу, сабаққа дайындығын тексеру. Сабақтың мақсатымен, күтілетін нәтижелерімен таныстыру. Үй тапсырмасын тексерумен сабағымызды бастаймыз. Міндетті түрде үй жұмысы бағаланады. Оқушыға ескертулер мен пікірімізді білдіреміз. Қате болса тез арада түзеуге тырысамыз. Ол баланың отырысымен аспап ұстауынан бастап қаққан әр қағысына байланысты. Жаттығулармен шағын әндерден кейінгі саты - Күй тартып үйрену. Қазақтың күйлеріне тоқтасак, күйшілерге тоқтасак, әр аймақтың күйшілік мектептеріне тоқтасак үлкен тақырып қозғалады. Әр аймақтық өзіндік орындау дәстүрі мен ерекшеліктері бар. Бір-біріне ұқсамайтын қағыс түрлері мен ырғақтары тереңге сүнгиді. Кішкентай бүлдіршіннің жаңадан күй ойнауға көшуі жай 2/4 өлшемде бір ырғақта жүретін біркелкі бірақ құлаққа жағымды шағын күйлерден бастаймыз. Орынбай ағамыз бастапқы домбырашыларға жеңіл әрі ыңғайлы көптеген күйлер жазған. Соның бірі «Балдырған» күйі. Әуеннің бастапқы кезеңі күйдің соғында қайталанып аяқталады. Құлаққа өте жағымды әуені жас домбырашыны баурап алады. Күйде кездесетін лига дыбыстары әдемілік береді және баланың маторикасының дами түсуіне үлкен ықпалын тигізеді. Күйді бірнеше бөлімге бөліп талдаймыз. Жаттауға да жеңіл болады.

Рефлексия: Жалпы күй ұғымының ауқымы қандай? Қандай күйшілерді білеміз? Күйшілік мектептер деп неге бөлінген? Саған күй тарту ұнадыма? Алдына қандай мақсат қояр едің?

Қорытынды: Оқушыға баға қою. Үй тапсырмасын беру. Жаңа өткен тақырыпты үйде өз бетімен жұмыстанып, жаттап келу. Күйдің нотасы келесі бетте жүктелген.

Одан әрі көптеген Халық күйлерінің ноталарын көре аласыздар. Әр түрлі ырғақта, әр түрлі құлақ бұрауында, әр түрлі қағыста орындалатын күйлер баланы жақсы әрі жан-жақты дамытады.

Балдырған

Орынбай Дүйсен

Асықпай, бесік тербеу екпінде

5 *tr*

9 *simile*

13

17 *tr*

21 *tr*

25 *tr*

29 *tr*

33 *tr*

37 *tr*

Сағат

(I-түрі)

Орынбай Дүйсен

Жүрдек

5

9

13

17

21

25

29

33

37

41

45

mf

f

mf

Желдірме

Орынбай Дүйсен

mf

4

7

10

13

16

19

22

25

28

[illegible]

Ойын

Орынбай Дүйсен

Жүрдек, жеңіл

4

7

10

13

16

19

22

25

28

Наурыз

Орынбай Дүйсен

Жүрдек, шаттана

mf б

5 б

9 б

13 б

17 б

21 б

25 б

29 б

33 б

37 б

Көк дөнен

Халық күйі

Жүрдек

mf

4

7

f

10

14

18

Ақсақ құлан

(I-түрі)

Халық күйі

□ □ V □ V □ V □

mf

5

fp

10

14

19

fp

23

27

32

f

Салторы

Халық күйі
Нотаға түсірген Хапан Байтуған

Тез $\square \vee \square \overset{1}{\vee} \square \vee \square \vee$

5

9

13

16

20

mf

f

Нәр агачи

Халық күйі
Ор. Садық Сахатов

The musical score for "Nar Agachi" is written in 2/4 time on a single treble clef staff. The key signature has one flat (B-flat). The score consists of nine staves of music, with measure numbers 6, 11, 16, 21, 26, 31, 36, 41, and 45 marked at the beginning of their respective staves. The melody is characterized by frequent use of ornaments (indicated by 'V' and 'v' symbols) and fingerings (indicated by numbers 1-5). The piece concludes with a double bar line at the end of the ninth staff.

Тепенкөк

Халық күйі

Орташа екпінде

mf

5

9

p

13

19

f

24

28

The musical score is written on a single staff in 2/4 time with a key signature of one flat (B-flat). It consists of seven lines of music. The first line includes the tempo marking 'Орташа екпінде' (Moderate tempo) and the dynamic 'mf'. Above the staff, there are several 'V' symbols indicating accents. The score includes various musical notations such as eighth and sixteenth notes, rests, and repeat signs. Dynamics like 'p' (piano) and 'f' (forte) are used throughout. The piece concludes with a final cadence on the seventh line.

Мазмұны

Кіріспе.....	2
Әдістемелік нұсқау.....	3
Домбыраның құрылысы.....	4
Домбыра тартуға дайындық.....	4
Домбырашының отырысы.....	4
Оң қолдың қойылымы.....	5
Сол қолдың ұстанымы.....	5
Перне басу.....	5
Домбыраның қағыстары.....	5
Домбыраның құлақ күйін келтіру.....	5
Нота сауаты.....	6
Нота сызықтары және кілттер.....	6
Ноталардың ұзақтығы.....	6
Такт сызығы.....	6
Музыкалық өлшемдер.....	7
Әндер	
Сабақ 1.....	8
Жаттығу.....	9
Сабақ 2.....	10
Әлди-әлди.....	11
Еркем-ай.....	11
Әлди-әлди.....	11
Күйлер	
Сабақ 3.....	12
Балдырған.....	13
Сағат (1-түрі)	14
Желдірме.....	15
Ойын.....	16

Наурыз.....	17
Көк дөнен.....	18
Ақсақ құлан.....	19
Салторы.....	20
Нәр ағачи.....	21
Тепең көк.....	22